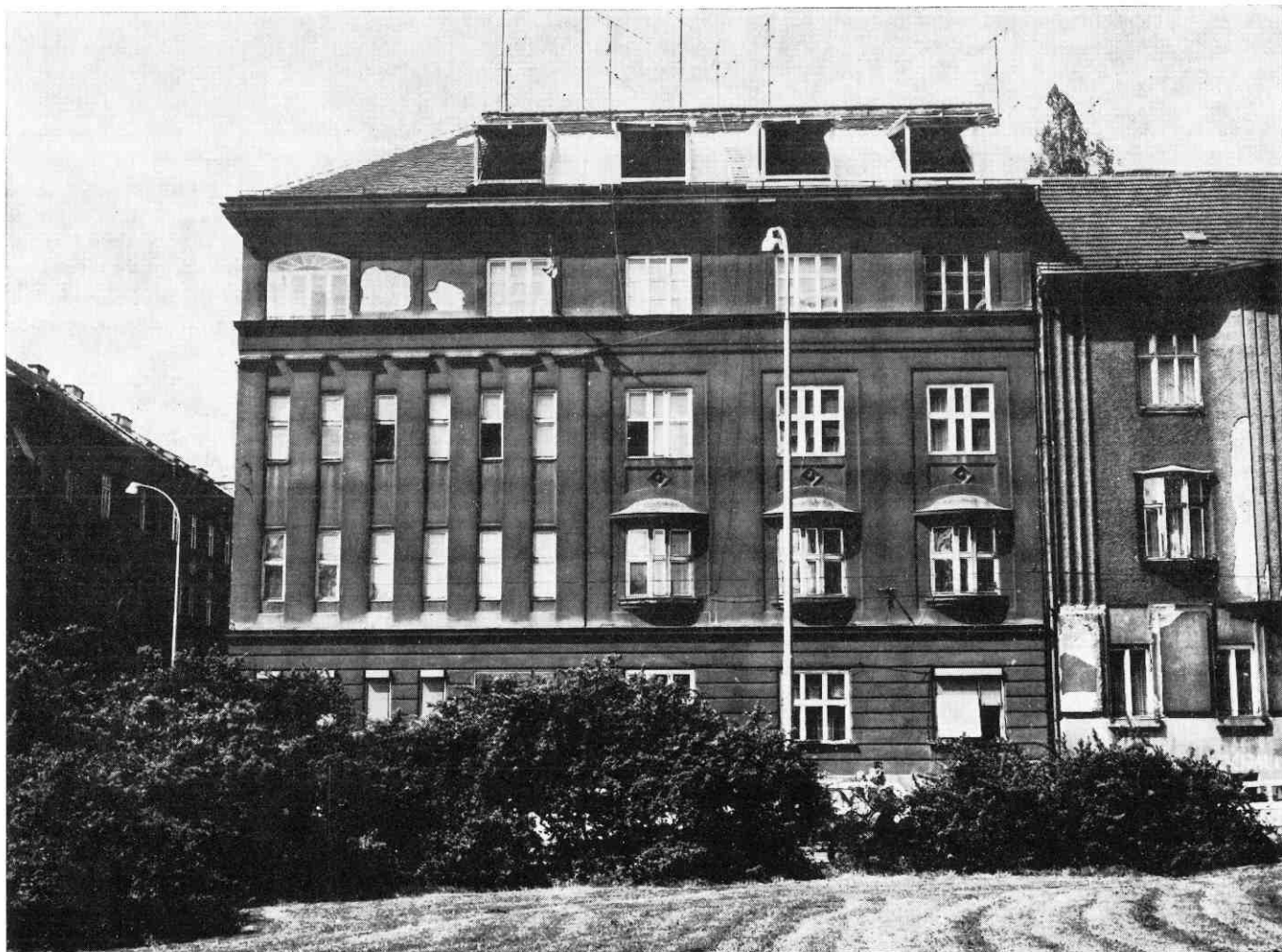

viktor kovačić
mihanovićeva ul. 20 u zagrebu
svibanj 1982.: probijanje mansardnih otvora na krovu

138

aktualno

eugen
franković

**viktor
kovačić**
stanbena
zgrada u
mihanovićevoj 20
u zagrebu

Na zgradi u Mihanovićevoj ulici br. 20 u Zagrebu nedavno su nadograđeni mansardni prozori koji teško narušavaju arhitektonski integritet te zgrade izvanredne ljepote i izuzetno velikog značenja u povijesti naše moderne arhitekture. Devastaciju su izveli privatni investitori ne poštujući konzervatorske modalitete. U svibnju 1982. godine, u trenutku kada su podizane izrasline mansardnih sanduka na južnom krovu, napisao sam na traženje arh. Nade Hlebec, suradnice Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, izvještaj za taj Zavod o zgradi u Mihanovićevoj 20 sa sudom o radovima koji su izvođeni. Objavljujem taj izvještaj, uz neznatne izmjene, kao prilog poznavanju jednog trenutka obrane napadnutog spomenika koja je još u toku, boljem poznavanju same zgrade koja ima antologijsku vrijednost, kao i potpunijem poznavanju mogućnosti građevinskog nasilja nad arhitektonskim spomenicima kulture u zaštićenom području zagrebačkog središta.

Datacija, investitor i projekt zgrade

Stambena trokatnica na istočnom uglu Mihanovićeve i Kumičićeve ulice projektirana je i izgrađena 1911. godine za investitora Hrvatsku banku za promet nekretninama. Projekt je signiran pečatnim potpisom Ehrlich i Kovačić, a potpisao ga je svojom rukom Gjuro Ehrlich.¹

Povijesno umjetnička vrijednost

Ta zgrada ima izuzetnu ulogu u razvoju hrvatske moderne arhitekture. S njom završava onaj kratki ali veoma značajan proces koji Viktor Kovačić započinje sa crkvom sv. Blaža, a sastoji se u napuštanju secesijskih arhitektonskih oblika i inauguriranju te konsolidiranju neoklasicističke stilstike. Početak označava upotrebu oblika koji se ponovo referiraju prema arhitektonskom fondu povijesnih stilova, ali na nov način, koji je oslobođen bilo kakvih obveza vjernosti stilu s jedinom ambicijom da izrazi aluziju na karakter stila, neku opću podudarnost, »*pomisao na*«. Kraj tog procesa nalazimo u Mihanovićevoj 20, a dosegnut je preko susjedne Kovačićeve zgrade Lustig u Kumičićevoj 10 godinu dana ranije. Označen je izostavljanjem svake određene stilske formulacije u svojoj aluziji, bilo kakvog pa i djelomičnog citata. Sve je postalo kao trenutna pomisao, kao slutnja. Individualizam arhitekture Moderne time je dosegao svoj apogej. Citava je kompozicija postala naznaka neodređenog aluzivnog karaktera. S ovom je zgradom Kovačić postigao savršenu čistoću izraza u traženju načina, kakvu će ponovo postići možda još samo dva ili tri puta.

¹

Arhiv Skupštine grada Zagreba, svežanj spisa Mihanovićevo 20.

S takvim mjestom u Kovačićevu opusu i općem razvoju naše moderne arhitekture ovoj zgradi pripada izuzetna spomenička vrijednost. Treba naglasiti da takvo značenje u razvoju umjetnosti dosežu samo ona djela koja su vrhunske estetske vrijednosti, jer je samo njima moguće odigrati epohalnu historijsku ulogu. Treba upozoriti na krajnje jednostavna izražajna sredstva te arhitekture. Njezin je formalni govor to osjetljiviji, svaki je detalj neophodan i svaki dodatak nepodnošljiv. Estetski je kvalifikativ, dakle, vrhunski i mora se ekstremno respektirati.

Urbanistička vrijednost

Zgrada u Mihanovićevoj 20 pandan je zgradi u Mihanovićevoj 14 koja se nalazi na drugom uglu iste strane istog bloka i koja je projektirana i izvedena iste 1911. godine. Projektna je dokumentacija potpisana istim imenima i na isti način. Arhitektura je vrlo srodna, zapravo su to dvije arhitektonske etide na istu temu u zajedničkoj ulozi stvaranja uglova jednog donjogradskog bloka prema jugu, na rubu grada, »na gradskom zidu«, s pogledom na zelenilo parka. Među njima su dvije zgrade od kojih je Mihanovićeva 18 vrlo lijepo djelo secesijske arhitekture Benedika i Baranyaia iz 1908. godine, pa tako zajedno s Kovačićevom zgradom Lustig postoji fronta izuzetno kvalitetne arhitekture. Taj se kompleks produžava dalje na još dvije zgrade Benedika i Baranyaia u tom nizu prema Gundulićevoj i, sa suprotne strane, na Pfaffovu zgradu ŽTP-a. U Kumičićevoj nalazi se prava antologija Kovačićeve, Lubynskijeve, Ehrlichove, Kaulzarićeve i Galićeve arhitekture. Mihanovićeva 20 i 14 u čitavom su tom kompleksu neupadljiva ali naglašena mjesta, na neki »kaštelski« način, tog reprezentativnog pasaža naše najkvalitetnije moderne arhitekture.

Stanje u znanosti

Zgradu u Mihanovićevoj 20 uvrstio sam u najuži izbor zagrebačke arhitekture s prijelaza stoljeća na izložbi »Secesija u Hrvatskoj« (Zagreb 1976. g.) i atribuirao je Viktoru Kovačiću s razlozima koji su ovdje navedeni i potpunije obrađeni u tekstu do sada neobjavljenog kataloga izložbe. Te iste teze iznio sam na međunarodnom skupu historičara arhitekture o Wagnerovoj školi u Trstu 1979. godine (u štampi u Italiji). Žarko Domljan u monografiji o Hugu Ehrlichu također visoko valorizira ovu zgradu, ali je pripisuje Ehrlichu.² Bez obzira na ovo atributivno neslaganje — a ovdje nije mjesto da iznosim obradu dokumentacije koja doka-

zuje Kovačićevo autorstvo — važno je naglasiti ovom prilikom suglasnost u valorizaciji objekta.

Stanje dokumentacije

Sačuvana je kompletna projektna dokumentacija u Arhivu Skupštine grada Zagreba.

Posebne primjedbe

Nadogradnja dvaju mansardnih stanova bila je loša zamisao iz još jednog razloga. Ova je uglovnica već u projektu — vjerojatno pod profilerskim pritiskom investitora — iskoristila maksimalno teren parcele. Građevna inspekcija imala je tada primjedbe u postupku za izdavanje građevne dozvole (u vezi s podrumskim stanovima, orijentaciji prema sjeveru). Ovi nedostaci zgrade — a to su i jedini njezini nedostaci — nisu u međuvremenu postali manje važni. Kriteriji kulture stanovanja nisu postali manje važni. Kriteriji kulture stanovanja nisu postali niži kroz proteklih sedamdeset godina. Mansardne stanove na toj zgradi treba dakle spriječiti i iz tih razloga, jer stanovanje ne predstavlja samo iskorištavanje kvadrature zgrade koja se neka-ko može opremiti za stanovanje, nego sve uzajamne ovisnosti stambenih okolnosti u zgradi i oko nje. Prekrćavanje stambenog kapaciteta zgrade i parcele jest način snižavanja kvalitete života u gradu. Prve intervencije koje su oštetile spomeničku vrijednost Mihanovićeve 20 javile su se već pred nekoliko godina montažom industrijskih prozorskih kapaka. Montirani su tako da je njihov sanduk obješen na vanjskoj strani, na fasadi. Na taj način promijenjene su dimenzije prozorskih otvora i oni su smanjeni pa se na pročelju pojavio stran a istaknut element koji poremećuje oblikovne odnose i demonstrira samovolju i neukus.

Zaključak

Neophodno je, kao minimalni zahtjev, izvršiti potpuno skidanje mansardnih prozora i vraćanje originalnog pokrova krovu.

Bilo bi najbolje postići obustavljanje svake intervencije i vraćanje originalnog stanja uključiv i njegove građevno-tehničke aspekte (konstrukcije krovušta i drugog).

Treba pri tom imati na umu slijedeći kriterij pri intervencijama na arhitektonskim djelima najvećih historijsko-umjetničkih vrijednosti: važno je sačuvati originalno stanje i zato jer ono sadržava elemente koji će biti od neprocjenjive važnosti za neki *budući interes* koji mi ne možemo predvidjeti. Kulturna dobra, i umjetničke vrijednosti među njima

posebno, zrače neizmjernim bogatstvom »poruka« i mi ih primamo u skladu s promjenama svojih osjetljivosti. Nemamo prava suditi budućnosti i ne smijemo je ograničavati u njezinom pravu da kulturna dobra naslijedi od nas takva kakva smo mi naslijedili. Viktor Kovačić mora ostati takav kakav jest: sačuvan, potpun i bez dodataka.